

ORTADOĞU PROJESİNİN KURBANI TÜRKMENLER Mİ?

Bugün 500 bini Irak'ta 300 bini Suriye'de olmak üzere toplam 800 bin Türkmen yuvasını terk etmek zorunda kalmıştır. Irak'taki Telafer, Yayçılı ve Beşir gibi hassas Türkmen şehirleri hâlâ IŞİD'in elindedir. Irak Türkmenlerinin bir kısmı ülkenin farklı bölgelerine dağılırken, diğerleri de Türkiye'ye gelmiştir. Olaylar büyüdükçe Türkmenler hem küçülmede hem de (maalesef) bölünmektedir.

Mahir NAKİP

Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) 2013 yılında Suriye'de zuhur ettiğinde, rejim güçlerine saldırmayarak kendine önce bir coğrafya çizmeye başlamıştır. İlk hedefi silahsız olan Türkmen bölgeleri olmuştur. Nitekim ilk saldırdığı yerler Çobanbeyli, Başköy ve Carablus gibi Türkmen yerleşimleridir. Aynı şekilde 2014 Haziran'ında IŞİD, Musul'u işgalinden kısa bir süre sonra Telafer ve Sincar'a saldırmış ve daha sonra Irak topraklarının üçte birinde denetim kurmuştur. IŞİD'in Irak'ta kurduğu bu hâkimiyetin üzerinden bir yıl geçmiştir. ABD aylardır havadan IŞİD'i bombalamaktadır. İran'ın destek verdiği ve IŞİD'in Musul işgali sonrasında Ayetullah Ali El-Sistani'nin cihat fetvası üzerine kurulan Haşdi

Şaabi (Halk Yığınları) Irak'ta bütün bölgelerde konuşlanmıştır. Haşdi Şaabi bugün kurtardığı yeri yarın tekrar IŞİD'a kaptırbilmektedir. Ama IŞİD'in hâkim olduğu topraklar büyük oranda değişmemiştir.

Peki, bu gelişmelerden kim kârlı çıkmaktadır? ABD yeni silahlarını Irak ve Suriye'de denemektedir. Kürtler Irak ve Suriye'de denetledikleri toprakları bir misli kadar genişletmektedir. Kerkük tamamen Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetiminin inisiyatifine bırakılmıştır. İran gittikçe Irak'ta etkisini arttırmaktadır. Sünni bölgelerin bir kısmında da Şiiilerin etkisi artmaktadır. Bu gelişmelerden zararlı çıkan taraf ise hem Suriye hem de Irak'ta Türkmenlerdir. Bugün 500 bini

Irak'ta 300 bini Suriye'de olmak üzere toplam 800 bin Türkmen yuvasını terk etmek zorunda kalmıştır. Irak'taki Telafer, Yayçılı ve Beşir gibi hassas Türkmen şehirleri hâlâ IŞİD'in elindedir. Irak Türkmenlerinin bir kısmı ülkenin farklı bölgelerine dağılırken, diğerleri de Türkiye'ye gelmiştir. Olaylar büyüdükçe Türkmenler hem küçülmekte hem de (maalesef) bölünmektedir.

Suriye Bağlamı

Bu noktada önce Suriye boyutu gözden geçirilmelidir. Ayn El-Arab'da (Kobani) yaşananların dramatize edilmesi bölgede Suriye Kürt yönetiminin doğmasına zemin hazırlamaktadır. Bu operasyona Kuzey Irak Yönetimi'nden

Irak'ın içinde IŞİD'in varlığından en çok müstefit olan kesim şüphesiz ki Kürtlerdir. Kürtler, IŞİD sonrasında hak iddiasında buldukları hemen hemen tüm tartışmalı bölgelerde denetimi ele geçirmişlerdir. Ancak IŞİD'in Irak'tan çıkarılması halinde, Şii Araplarla Kürtlerin karşı karşıya gelebileceğini tahmin etmek mümkündür.

gelen desteğin Türkiye topraklarından geçmesi de ayrı bir tartışma yaratmıştır. Bu gelişme 1990 yılında Irak'ta kurulan ve 13 yıl süren güvenli bölge uygulamasını hatırlatmaktadır. Bu durum bugün Irak Anayasası ile kabul görmüş bir 'Irak Kürdistanı'nın kurulmasını doğurmuştur. Bu yönetim, bugün Suriye'nin kuzeyinde yürütülen Kürt bölgesini oluşturma projesinin sponsorluğunu yapmaktadır.

Ayn El-Arab'tan sonra sadece yüzde 10'u Kürtlerden oluşan Tel Abyad da Suriye Kürt hareketinin öncülüğünü yapan PYD'nin eline IŞİD'in çekilmesiyle geçmiştir. Böylece PYD Irak sınırından Suriye içlerine doğru 400 km'lik

derinlikteki bölgeye IŞİD sayesinde hâkim olmuştur. Bu hâkimiyet, Afrin bölgesine kadar bu taktikle uzatılabilirse Türkiye'nin Hatay sınırına kadar dayanacaktır. Yani Türkiye'nin, İran sınırından başlayıp Hatay sınırına kadar uzanan Arap ve Türkmen bölgelerine ve dolayısıyla Ortadoğu'nun geri kalanına ulaşma kanalları tamamen Kürt aktörlerin elinde olacaktır.

Suriye'deki Kürt bölgesinin doğurulması sancısını Türkmenlerle Sünni Araplar yaşamaktadır. Her ne kadar PYD Başkanı Salih Müslüm "Türkiye müsterih olsun bölgede yaşayan Türkmenlere bir zarar gelmez" diyorsa da inanılır değildir. Çünkü aynı sözü Mesut Barzani de Erbil'de yaşayan Türkmenler için söylemiştir; bugün Erbil Türkmenleri Kürt toplumu içerisinde küçültülerek eritilmektedir.

Irak Bağlamı

Bu noktada Irak boyutuna değinmek gerekmektedir. Bir yıl içinde dört ülke bir terör örgütünün üstesinden gelemeyince, bu örgüt ya olağanüstü güçlüdür ya da karşıındakiler bu örgütle mücadelede samimi değillerdir. Bütün dünyanın IŞİD'i lanetlemesine rağmen, şimdiye kadar bu tehditle başa çıkabilmek mümkün olmuştur. Burada akıllarda bazı soru işaretleri uyanmaktadır. Şurası bir gerçek ki bu örgütün kuruluşu, yayılışı ve mantar gibi büyümesi daha önce görülmemiş bir nitelik arz etmektedir. Uydularla her şeyin kontrol edilebildiği küresel dünyada IŞİD'in kaynaklarının

kurutulmaması şüphelere neden olmaktadır. Burada bölgesel aktörlerin incelenmesinde fayda görülmektedir.

IŞİD davranış olarak Selefî bir duruş sergilemektedir. Mezarlar patlatmakta ve bin yıllık tarihi heykelleri yıkmaktadır. Bu davranış, bize Suudi Arabistan'daki uygulamaları hatırlatmaktadır. Diğer taraftan bölgenin kuşkusuz en bariz ve belirleyici aktörü olan İran da sadece Irak'ta değil, Ortadoğu'da kendini hissettirmektedir. Lübnan'da Hizbullah ve Yemen'de Husiler İran'dan destek görürken, Esad'ın yaşadığı Şam'ı da 7000 İranlı askerin koruduğu söylenmektedir. 12 yıl zarfında ordusunun kurumsal yapılanmasını bir türlü sağlayamayan Irak, IŞİD'e karşı Haşdi Şaabi yoluyla mücadele vermeyi tercih etmektedir. Bu oluşumun büyük bölümü Şiilerden oluşurken, İran tarafından da destek gördüğü açıktır. Yani IŞİD zehir ise İran da onun panzehri olmaktadır.

Irak'ın içinde IŞİD'in varlığından en çok müstefit olan kesim şüphesiz ki Kürtlerdir. Kürtler, IŞİD sonrasında hak iddiasında buldukları hemen hemen tüm tartışmalı bölgelerde denetimi ele geçirmişlerdir. Ancak IŞİD'in Irak'tan çıkarılması halinde, Şii Araplarla Kürtlerin karşı karşıya gelebileceğini tahmin etmek mümkündür. Kürtler IŞİD'in yayılmasından sadece Irak'ta faydalanmamaktadır. Bugün fiilen Irak ve Suriye'deki Kürt bölgeleri birleşmiştir. Bu birleşmede ABD'nin rolünü inkâr etmek mümkün değildir. Her iki ülkede

de Kürtlerin ve/veya IŞİD'in ele geçirdiği yerlerin büyük bölümü Türkmen topraklarıdır. Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı Erşat Salihî'ye göre Suriye'nin kuzeyinde oynanan oyun aynı şekilde Irak'ta da sahneye konulmuştur. IŞİD'in işgal ettiği Türkmen toprakları geri alındıktan sonra Kürtlere terk edilmeye başlanmıştır. Salihî, "Tel Abyad'ı Telafer'e çok benzetiyorum. IŞİD Telafer'e girmişti. Hem batı ülkeleri hem Peşmergeler yardımıyla IŞİD'in elinden alınacak olan Telafer artık Kürt bölgesi olarak belirlenmiş gibi görünüyor" açıklamasıyla endişelerini dile getirmiştir.

ABD, IŞİD'le mücadelenin uzun süreceğini koalisyon operasyonlarının başında açıklamıştır. Bir ülkenin bir terör örgütü ile savaşıma daha başlamadan uzun süreceğini açıklaması garipsenecek bir durumdur. Suriye'de iki ve Irak'ta bir yıldır IŞİD'in kontrol ettiği alan büyüklüğünün küçülmemesi, bilakis giderek büyümesi bir tesadüf müdür? Yoksa ABD'lilerin sözleri bir kandırmaca mıdır?

Bütün bu tespitler alt alta yazıldığında neticede şu sonuçların doğması mümkündür. Hemrin Dağlarından başlayıp (Kerkük'ü de içine alan) ve Musul'un kuzeyinden geçip, Suriye topraklarına uzanarak Afrin'e erişen bir Kürdistan oluşurken, bugün IŞİD'in Irak ve Suriye'de işgal ettiği bölgelerde de Sünni Arap bölgesi doğabilir. Bu bölgenin içinde elbette Çobanbeyli ve Telafer (Sünni olmak şartıyla) gibi Türkmen şehirleri olabilecektir. Ama Türkmen

Telafer halkının muhtemelen sadece Sünni'sinin burada yaşama hakkı olacaktır. Buna mukabil Hemrin Dağlarından Basra'ya kadar da Şii bir Arap bölgesi kendiliğinden doğacaktır. Şu anda Türkmenlerin çoğunlukta olduğu Tuzhurmatu'da Haşdi Şaabi'nin hâkim olduğu düşünüldüğünde belki de Kerkük'ün güneyindeki Tazehurmatu, Tavuk, Biravçılı, Emirli, Beşir'i kapsayacak şekilde Diyala'ya kadarki Türkmen yerleşim bölgeleri bu oluşumun içinde fiili olarak Kürt bölgesine dahil olmuş olup, içinde yaşayan Türkmenler, Erbil'deki Türkmenler gibi bazı ilave haklarla Kürdistan'ın içinde değerlendirilebilecektir.

Böyle bir yapının ortaya çıkmasına büyük devletlerin de itiraz etmeyeceği söylenebilir. Yani her halde Kerkük'te, Erbil'de, Telafer'de, Tuzhurmatu'da Halep bölgesinde Türkmenlerin yaşaması yukarıdaki senaryonun gerçekleşmesine engel değildir. Son dönemlerdeki adımlarla artık Suriye ve Irak'ta Türkmenlerin tehlike oluşturmayacak bir küçüklüğe indirgenmesi arayışından söz edilebilir. Bir yıllık trendin bizi bu noktaya doğru götürdüğü görülmektedir. Bu senaryonun gerçekleşmesi durumunda belki de IŞİD'in kendiliğinden sönmesi mümkün olabilir.

Türkiye Ne Yapabilir?

21. asır Ortadoğu'da büyük olaylara gebe. Ortadoğu'daki bu çalkantıların herhangi iki devleti birleştirmekten öte bölme ihtimali daha yüksektir. Şimdilik

bölünmeye en müsait gözükken iki ülke Suriye ve Irak'tır. Suriye'nin Halep bölgesinde Türkmenler, IŞİD eliyle bitirilme noktasına getirilmiştir. Az sayıda Bayır-Bucak Türkü Lazkiye bölgesinde ayakta durabilmektedir. Telafer Türkmenlerinin Şii olanları Nefef ve Kerbela'ya, Sünni olanlarının da önemli bir kısmı Irak'taki diğer bölgelere ve Türkiye'ye göç etmiştir.

Türkiye 2003 yılından 2008 yılına kadar Irak'taki Kürt yönetimine mesafeli durmuştur. Ama 2008 yılından sonra artan ve 2011 yılından itibaren de resmileşen ilişkilerin daha çok Kürtlere avantaj getirdiğini söylemek mümkündür. Bu ilişkiler ağında ve bölgedeki yeni gelişmeler kapsamında Türkmenlerin zarar gören taraf olarak çıkmaması için Türkiye'nin kararlı adımlar atması gereği aşikârdır. Türkiye, bölge ve dünya ülkeleriyle işbirliğine girerek bir taraftan Irak ve Suriye'de Kürtlerin makul güvenlik taleplerinin ötesine geçerek yayılmacılık çizgisine varacak davranışlarına tavır koymalı, diğer taraftan Türkmenlerin dağınlığına ve bugün karşı karşıya kaldığı diğer sorunlara bir çare üretmelidir. Aynı zamanda, IŞİD'le mücadelede acil ve köklü çözümler üretilmesi için kapsamlı bir strateji ortaya konmalıdır. Ancak bu sayede bölgeye nispeten de olsa huzurun ve kalıcı istikrarın gelmesi sağlanabilecektir. ○

*Prof. Dr., Çankaya Üniversitesi,
Kerkük Vakfı Yönetim Kurulu
Üyesi*